

A román zene fejlődéstörténete.

A román muzsika multja csak egy százados, tehát egészen fiatal, de fejlődéstörténetében benne van a nyugateurópai műzene minden jellegzetes irálya, miként a tenger vizének egyetlen cseppje magában foglalja a nagy óceánok vizének minden sajátosságát. A nyugateurópai műzene több évszázados fejlődését összesűrítve adja a román zene története.

A románság nemzeti élete fiatal, így műzenéje sem tarthatott lépést a nyugateurópai muzsika fejlődésével. Nyugat zenekultúrája, miként nemzeti történelme, több évszázados. Az emberi műveltség fejlődése jóval megelőzte a műzene kialakulását. A zene fejlődésvonala csak lomhán, nagy késéssel követi a többi művészetét, mintha a tanult muzsika megérése jól előkészített, művelt talajt kívánna. Az öreg európai nemzeteknél a zenei műveltség csak akkor jelenik meg, amikor már a többi kultúrtenyező fejlődésének delén van, vagy azt már jóval meg is haladta.

I. A román zene ókora.

Az ókor határállomásait igen nehéz megállapítani, mert nincsenek írott emlékei. Kétségtelen azonban, hogy ennek a kornak kétféle zenéje volt: a) a nép zenéje; b) az egyház zenéje.

a) *A népzene.* A nép bizonyára régen is énekelt, tehát feltételezhető, hogy voltak népdalok. A népdalgyűjtés, a népdalok elemzése, összehasonlítása csak későbbi tudomány, de az újabban összegyűjtött és tudományosan megvizsgált, kétségtelenül ősi eredetű román népdalok azt bizonyítják, hogy a román népdalnak három csoportja létezett: 1. A mindennapi élet lírai megnyilatkozásait adják a *doinák*, melyek a vágy, a meglegedettség, a bánat, az öröm, a szerelem érzelmeiből fakadtak. 2. A pihenés hetenkénti ünnepe táncban egyesít öreget-fiatalt: a táncdalok legjellegzetesebbje a *hóra*. 3. Végül a népi lélek vallásos megnyilatkozásaiból születtek meg a *kolindák*, amelyek valamely szent, vagy vallásos esemény dicsőítésére szolgálnak és néha évenként csak egyszer, kivételes ünnepekkor szólalnak meg. Ezek az ősi népi dallamok ó-szláv és török hatást őriztek meg, de hangszoraik sokszor mutatnak hasonlatosságot a régi görög, középkori egyházi, de még a pentaton, egész hangközű hangsorokkal is. A népdalok szigorú, elfogulatlan vizsgálata és tanulmányozása még sok munkát fog adni a zenetudósoknak. A korszerű folklor van hivatva arra, hogy kétségtelenül eldöntse a román népdal ősi eredetét. A román zene ókorában a népdalt csak a nép ismeri és énekli. Ez a zene egyszólamú.

b) *Az egyházi zene.* Az egyházi zenét a papok és a köréjük csoportosult tanultabb elemek ismerik. Műzenének a nyomát sem lehet az

ókorban találni. A régi románlakta területeken járt idegenek útleírásaiból tudjuk, hogy az ókor egyházi zenéje görögös, bizánci és szláv elemeket tartalmazott. Aleppói Pál említi, hogy Târgovișteben szépen adtak elő húsvéti dalokat görög és román nyelven. Dimitrie Cantemir fejedelem írja, hogy a görög és ó-szláv-nyelvű éneklést az egyházi zenében Vasile Lupu vezette be 1634 és 1653. között. Ez időtájt egyházi énekeseket még nem képeztek ki, rendes hangjegyzés sem létezett. Az egyházi énekeket hallomásból tanulták az öregektől a fiatalok, és ha valaki le is jegyezte énekeket, annak módja teljesen egyéni volt. A XVI. században kezdenek valami egyszerű, zavaros rendszert vinni az egyházi énekek lejegyzésébe. Amikor Konstantinápoly elfoglalása után (1453) a törökök kiüldözik a görög papokat, egy részük román-lakta területekre menekül. Ezek a menekülő görög püspökök, papok, szerzetesek honosítják meg a román egyházban a görög pszaltikus éneklést. Azelőtt az egyházi zene dallamkincsének ó-szlávnak kellett lennie, amint egyik-másik régi kolinda dallamán ki lehet mutatni. Az ókori román egyházi zene is egyszólamú.

II. A román műzene középkora.

A román zene középkorát már írásos emlékek jellemzik. A népi zene és egyházi zene mellett a nyugati műzene hatására ekkor már jelentkezik a házi muzsika, a hangversenyélet s az első zeneszerzők nevével is találkozunk.

a) *A népzene.* A népdalban rejlő szépségekre a külföld hívja fel a románság figyelmét. Az első írott emléket az egyik Esterházy hercegnek tulajdonított kéziratban találják fel. Ebben le volt jegyezve egy „oláh tánc”. Kájoni János ferenczi szerzetes 1663-ban lekottáz egy dalt, melynek címe: „Lupu vajda asszonyának dala”; ugyancsak ő ír le egy román táncot is. Egyik legfontosabb írott emlék Fr. I. Sulzernek *ő ír le egy román táncot is.* Egyik legfontosabb írott emlék Fr. I. Sulzernek: *Geschichte des transalpinischen Daciens* című munkája, mely 1781-ben jelent meg Bécsben. A mű második kötetében a szerző leírja az ókirályság zenéjét és lejegyez 10 eredeti román népdalt, közöttük egy fölötté jellegzetes *övtáncot* (Gürteltanz). Ezek a népdalok, melyek 150 éves lejegyzések, *nem mutatják a keleti zenének a román népdalra gyakorolt hatását.*

A XIX. század elején néhány idegen zenész kerül az országba; ezeket megkapta a román népi dallamok különlegessége és megkezdették lejegyzésüket. Az első román ember, aki román népi dallamokat gyűjteni és jegyezni kezdett, *Anton Pann* volt. Ő Chrysantos hangjegyzési módszerével írta le a népdalokat. Első művében, a *Versuri muzicești ce se cântă la nașterea Mântuitorului nostru Is. Hr.* címűben (Népdalok, melyeket Megváltónk Jézus Krisztus születésekor énekelnek), amely 1841-ben jelent meg, karácsonyi dalok szövegei találhatók. A dallamok csak a mű második kiadásában jelentek meg. A román népdalgyűjtés szempontjából nagy értékű *Anton Pann*-nak 1846-ban megjelent *Poesii populare* (Népdalok), továbbá az 1850-ben megjelent *O șezătoare în țară* c. írása és az 1850—1852 között kinyomtatott 6 füzet, melyeknek gyűjteményes címe: *Spitalul amorului, sau Cântătorul dorului.* Ez időtájt naptárakban és egyéb füzetekben is jelentek meg román népdalok. *Anton Pann* egyik tanítványa, a

emberek már ismerik a hangjegyírást és így az ebből a korból való feljegyzések a XIV. századbeli Kukuzelis János görög zenész hangjegyíró rendszerével készültek. Az egyházi zene gyakorlatában a XVII. század végén nagy fordulat áll be. A régi bizánci dallamokat megtartják ugyan, de a zene szövegét az eredeti görögből és ó-szlávból románra fordítják. A legjelentősebb fordító Dosoftei moldovai metropolita. A zene természetesen egyszólamú, mely nem is ismeri a polyfoniát. Bucureștiben csak 1817-ben alakul egy egyházi zeneiskola, a Kons'antinápolyból menekült Efezusi Péter vezetésével. Itt tanul a román egyházi zene két legjelentősebb személyisége: Anton Pann és Macarie szerzetes. Iașiban már 1778-ban működik hasonló iskola Grigore Vizanti konstantinápolyi énekes vezetésével. Ebből az iskolából került ki Dimitrie Suceveanu, a híres templomi énekes. Bukovinában 1774-ben a putnai apátságban volt egyházi énekiskolája; hasonlót találunk 1840-ben Comaneștiben, de ezt később átviszik Cernăuți-ba. A XIX. század elején madythosi Chrysantos újjörög zeneűjítő, durazzói érsek, konstantinápolyi zenetanár a már feledésbe merült és értelmetlenné vált régi bizánci és Kukuzelis-fele hangjegyírás elemeinek felhasználásával megcsinálta az újabb keletű görög egyházi zeneírás rendszerét. Chrysantosnak 1821-ben Párizsban megjelenik újjörög nyelven írt műve (Bevezetés az egyházi zene elméletébe és gyakorlatába), majd 1832-ben Triesztben *Theoretikonja* (zeneelmélete). A két mű visszhangja a román fejedelemségekben igen erős volt. A románság nemzeti megújódása első éveit élte és így lelkesedéssel fogadta Efezusi Péter mozgalmát, aki bevezette a román egyházi zenébe a nagy Chrysantos új egyházi ének- és hangjegyíró-módszerét.

A nemzeti megújódás korában két komoly tehetségű egyházi zenésze van az országnak: *Anton Pann* (1794—1854) és *Macarie* szerzetesfőnök (1784—1846). Mindketten lelkes hívei és népszerűsítői voltak Chrysantos új módszerének. Nagy hozzáértéssel és lelkesedéssel kezdték meg a román egyházi zene korszerűsítését. Macarie 1823-ban Bécsben kiadta saját „*Theoretikon*”-ját (zeneelméletét), Anton Pann pedig megírta „Az egyházi zene elméleti és gyakorlati alapjai” című művét s ezekkel megvetik az alapját a román egyházi zene fejlődésének és megújódásának. E két mű voltaképpen újat nem tartalmaz, csak román nyelven magyarázza, népszerűsíti és alkalmazza a Chrysantos tanításait a román egyházi zenében. A bizánci egyházi zene szelleme teljesen elűt a román népi zenétől, így érthető, hogy ennek meghonosodásával majdnem egyidejűleg a bizánci egyházi dallamok közé román népdalelemek szivódnak fel és a gyakorlatban a bizáncitól eltérő, sajátosan eredeti román népi dallamokkal átíratott romános nemzeti egyházzene alakul ki. Az egyházi és népi zene e különös hatását megtaláljuk a nyugateurópai zene középkorában is, amikor Ambrosius és Gergely püspök összeírja és egybegyűjti az egyházi zene dallamait, aminek nyomán megindul az európai egyházi zene újjászületése, majd megteremtődik a többszólamúság (polyfonia), végül pedig az egyházi zene, a népi és a házi muzsika kölcsönös hatása alatt kialakul az európai műzene.

Amikor Anton Pann és Macarie összegyűjti az egyházi gyakorlatban használt dallamokat, ezzel egyszersmind megalapozzák az új nemzeti

egyházi zenét. A mozgalmat betetőzi Cuza fejedelem 1863. február 15-i törvénye, amely az egyházi gyakorlatban megtiltotta az idegennyelvű éneklést. Ettől kezdve a templomokban románul énekelnek. Az egyházi énekek szövegét görögből Macarie és Pann fordította románra. Ugyancsak

Macarie szerzetes templomi „Anastasiar”-jának címlapja. Bécs 1823.

ők nemcsak az egyházi, hanem a népi dallamokat is összeszedték és lejegyezték, s ezzel ösztönszerűleg is megjelölték az útját az új román műzene kifejlődésének.

Nálunk, Bánátban és Bukovinában a román egyház nem ismerte sem a régi Kukuzelisz-, sem a Chrysantos-féle pszaltikus hangjegyírást. Az egyházi zenét ezekben az országrészekben a szájhagyomány őrizte meg, ez volt az oka annak, hogy az erdélyi egyházi zenében olyan sok

népi dallam kapott helyet, míg a bukovinai egyházi dallamok közé orosz, a bánátiba pedig szerb népi dallamok szívódtak fel. A sokféle népi és idegen hatás tisztázását az egy- és többszólamú román egyházi zenében egyik legérdekesebb és legfontosabb feladatának tekintheti a román zenekutatás.

c) *A műzene kezdetei.* A műzene nyugatról talált utat az országba. A fejedelmek és bojárok külföldön tanuló gyermekei megismerkednek a nyugati zenével, és amikor visszatérnek az országba, hangszereket és zenekultúrát hoznak magukkal. Régebben tanult emberhez nem volt méltó a nyilvános muzsikálás, de a XIX. század elején a román előkelőségek ezt divatba hozzák. Ekkor már a műveltséghez a zenélés éppen úgy hozzátartozik, mint a francia vagy német nyelv tudása. A lassanként terjedő házi muzsika már magában hordozza a magját a műzene kialakulásának. A zenélés a műveltség fokmérője lévén, jó házban illett zenélni. Constantin Brâncoveanu leányai, Stefan Cel Mare felesége és Petru Rareș leánya német mesterektől tanulnak énekelni és hárfázni. Bucureștiben 1800-ban az előkelőségek Mozartot és Beethovent játsszák. Állami támogatással német, francia és olasz operatársulatok jönnek az országba és magukkal hozzák a nyugati zeneműveltséget. Joseph Fouraux és Victor Delmary operatársulatai sikerrel játszanak a nagyközönség előtt. Guiseppe Sartit II. Katalin orosz cárnő azzal küldi Iașiba, hogy ott nagy hallgatóság előtt szabadtéri előadáson elvezényelje saját requiemjét. 1818-ban Bucureștiben külföldi társulat játssza Rossini „Mózes Egyiptomban”, „Tolvaj szarka” és Mozart „Varázsfuvola” című operáit. Ezt az első operaegyüttest Caragea munteniai vajda hívja az országba. Német és francia operatársulatok 1828 és 1831 között rendszeresen vendégszerepelnek a fővárosban. 1834 telén ezek a társulatok hatvan különböző nyugati dalművet játszanak. Ebben az évben megjelenik Sansoni Bazilio operatársulata is. Az egykoru sajtó meglepetéssel veszi tudomásul, hogy az opera zenekarában egy román fuvolás is játszik: Filimon Miklós. 1830-tól kezdve a fővárosban a nyugateurópai nagy művészek hangversenyeznek, s megértő, érdeklődő közönségre találnak. Még 1815-ben annak, aki Romániában zongorázni akart tanulni, át kellett kelnie a Kárpátokon, de a nyugati zene olyan rohamosan terjed, hogy Hasse Károly 1820-ban Iașiban zongoragyárat alapít és nem győzi a megrendelt hangszereket készíteni. 1833-ban Ion Eliade Rădulescu kezdeményezésére Bucureștiben egy filharmónikus társaság alakul s ezzel párhuzamosan zeneiskola nyílik meg, amelynek tanárai között találjuk Schlafot, a zongoristát, Contit és Bongianinit. A zeneiskolának negyven növendéke van és a tanítás nehezen megy, mert a növendékek nagy része nem tud írni-olvasni. Ez az iskola 1840-ben megszűnik. 1859-ben kezd meg működését egy államilag segélyezett és A. A. Rosettitől vezetett zenede, mely 1864-ben N. Krețulescu közoktatásügyi miniszter jóvoltából alakul át államilag fenntartott zeneiskolává (Conservator de musica). Első igazgatója Al. Flechtenmacher volt s tanárai között négy románt találunk: Visariont, Nișescut, Cartut és Millot.

Az ország másik városa, mely a nyugati zenei műveltségnek hamar otthont teremtett, Iași volt, ahol 1813-ban két főúri hölgynek zongora-

játékában gyönyörködhetek az előkelőségek. Ez a két hölgy, Smaranda Șeapte-Sate és Eufrosina Lătescu, Beethoven, Mozart, Czerny és Kuhlau zongoraszerzeményeit játszották. A zongora volt a legnépszerűbb úri hangszer, de játszottak hárfát is és gitárt. Ez utóbbi hangszert inkább a férfiak tanulták. Sturza Mihály moldovai vajda leányának zenei tanítására lehozta Bécsből Helene Tayber kisasszonyt, a kitűnő zongoraművésznőt, aki későbbben férjhez megy Asachi íróhoz. A házi zenélés olyan népszerű laşiban, hogy szükségessé válik egy zeneiskola, melyet meg is nyit a Germont házaspár. Az iskolában éneket, zongorát és hárfát tanítanak. 1831-ben Tudurachi Buradi lakásán zongora- és gitárórákat ad. Babtiste és Joseph Fouraux francia operatársulata 1832-ben előadja Boieldieu „A fehér asszony” című dalművét. Laşiban is ellátogatnak a francia, német és olasz idôszaki operaegyüttesek, és a német társulat, élén Maria Frisch első dalénekesnôvel, Bellini, Weber, Meyerbeer, Donizetti dalműveit játssza. Boireaux társulata francia operetteket, Vila és Barbieri olasz operákat mutat be. 1836-ban Catargi, Vasile Alexandri és Asachi megalkítja a iaşii zeneiskolát, amely három évi mûködés után előadja Bellini „Norma”-ját román nyelven. A zeneiskolát azonban 1839-ben megszüntetik. 1852-ben még az a helyzet, hogy társaságbeli embert megszólhatnak nyilvánosan muzsikálni. Ez a sors érte Gh. Burada fôhivatalnokot, aki egy hangversenyen Beriot egyik hegedûversenyét játszotta el. Az egykorú sajtó azt írta, hogy a közönség rosszalólag bólogatott, mert nyilvánosan hegedûn játszott, ami lealacsonyító és nem méltó, s csak cigány hegedûsökhöz illô. Ezek ellenére Mihail Kogălniceanu 1860-ban mégis megszervezi a iaşii zenekonzervatóriumot, amelynek élén olyan nevek állottak, mint Eduard és Francisc Caudella, vagy C. Musicescu, akiknek mûködéséhez fûzôdött az intézet fénykora.

A román operairodalom szárnypróbálgatásai is Bucureştibôl és Iaşiból indulnak meg. I. Eliade Rădulescu buzdítására a bucureşti zeneiskola J. Wachmann (1831—1909) vezetésével román nyelven román szereplôkkel előadhatja Rossini „Szemiramisz”-át. A primadonna, Raliţa Michalache, az egész szerepet hallás után tanulta be, minthogy sem írni, sem olvasni nem tudott. 1853-ban J. Wachmann saját operettjeit adhatja elő, melyeknek szövegeit Caragiale írta. Ezek az operettek (Butoi hercegnô, Vadak tánca stb.) helyi színezetûek, zenéjük egyszerű, kisigényû. Az idegen operaegyüttesek, hogy közönségük legyen, már román előadókat is felléptetnek és mûsorukat román mûvekkel egészítik ki. Alex. Zissu „Madalena” és Bimboni „Haiducul” címû román mûveknek nagy sikerük van. 1879-ben a nemzeti színház igazgatójának, Ioan Ghicanak, kezdeményezésére G. Ștephănescu román operett-társulatot szervez és előadhatja Ed. Caudella vígoperáit, az „Olteana”-t és a „Hatmanul Băltag”-ot. 1885-ben alakul meg a „Román lírai társaság”, mely eljátssza a „Lucia di Lammermoor”, „Traviata” és „Faust” címû dalműveket, amelyeknek vezetőszerepeit az akkor igen népszerű Gabrielescu és Dumitrescu tenoristák énekeltek. Végre 1896-ban Ed. Wachmann igazgatósága alatt megalakult állami támogatással a bucureşti román opera, amely azonban 1901-ben megszûnt.

Bucureştiivel párhuzamosan Iaşiban is érdeklôdés mutatkozik az

operaelőadások iránt. 1848-ban a főurak és a főnemesség közreműködésével operettekét adnak elő, melyeknek zenéjét Flechtenmacher írja. 1855-ben a iași-i nemzeti színház operett-társulatot szervez, mely sikerrel játssza Lecocq és Offenbach műveit. Végre 1860-ban Francisc Caudella igazgatásával megindulhat a iași-i állami zenekonzervatórium is.

Az 1800-as évek elején a műzene csak a fejedelmi udvarokban és a bojárok kastélyaiban volt otthonos. A román főnemesség kezdeményezésére jönnek be az országba azok a külföldi tanárok (Francisc Caudella, Jean André Wachmann a bucurești filharmonikusok későbbi karnagya és L. Wiest hegedűművész), akik Romániában megvetik a nyugati műzene alapjait. Elévülhetetlen érdemeik vannak a román zene történetében, mert ők tanítják meg az első román zeneszerző gárdát az európai zenekultúra technikájára, ők szoktatják rá a román közönséget a nyugati zenére és nevelik az első hangversenyjárom nemzedéket. Az első romániai születésű zeneszerzők legjelesebbjei voltak: E. Caudella és A. Flechtenmacher. *Edouard Caudella* (1841—1924) a iași-i zenekonzervatórium első igazgatójának, Francisc Caudellának fia, iași-i születésű és Berlinben tanult zenét. Maga jó hegedűs és 1860-tól tanára szülővárosa zenekonzervatóriumának, majd Cuza vajdának udvari hegedűse. Operákat írt, melyeknek tárgyát a román nemzet történetéből merítette. Ő és Flechtenmacher írják az első román dalműveket. Ed. Caudella „Olteanca”-ját 1880-ban adják először, utána nemsokára „Petru Rareș” című operája is sorra kerül. Operettekét is írt, melyeknek nagy volt a sikerük: a „Fata razășului” 1881-ben és a „Harta razășului” 1872-ben került bemutatásra. Az akkor jó hírű iași-i zeneiskolában fejtette ki kiváló tanári és nevelő munkásságát. Caudellánál kisebb jelentőségű volt a szintén iași-i születésű *Alexandru Flechtenmacher* (1823—1898), aki zenét Bécsben, majd Párizsban tanult. Ő is hegedűs volt, s annak idején sikerrel hangversenyezett a nyugati városokban, különösen Franciaországban. Az 1864-ben megnyitott bucurești állami zenekonzervatóriumnak első igazgatója lett. Erős nemzeti érzéstől fűtött szövegeknyveit Vasile Alexandri írta. Már 1848-ban nagy sikert aratott Iașiban a „Baba hârca” című operettje. Jelesebb és ismertebb művei: „Florin és Florica”, „Nunta țărănească” (Falusi lakodalom) és a „Cinelu Cinelu”. Caudella Eduard, Flechtenmacher és Ed. Wachmann operettjei előfutárjai voltak a román operának. Zenéjük romános dallamokból szövődött iskolás hangszereléssel.

A külföldi utazó művészek mind gyakrabban kerülnek Bucureștibe és Iașiba, a román zene e két középpontjába, és figyelmüket megkapja a román népzene szépsége. Schumann Róbert 1844-ben hangversenyezik Iașiban, Liszt Ferenc 1846-ban játszik Bucureștiben igen nagy sikerrel. Itt hallott román dallamok felhasználásával írja „Román rapszódia”-ját, melynek kézírata ma Weimarban található. A román népdalokat Barbul Lăutar játéka után jegyezte le Liszt. 1809-ben a híres német gordonkás, Bernhard Romberg, hangversenyezik az országban s azután megírja román nemzeti fantáziáját csellóra és zongorára „Militică” címen. 1854. táján élénk zenei és hangversenyélet van Bucureștiben; erről Tolsztoj is említést tesz egyik levelében, amelyet mint a Bucureștit megszálló orosz csapatok tisztje írt övéinek. Idegen példákön felbuzdulva a nemzeti egység

fellendülésének évei kitermelik a hazai zenei együtteseket is. Az első többszólamu énekkart 1844-ben alakítja meg Alex. Petrino iaşii tanítóképezdei növendékekből. Ezt a templomi énekkart felsőbb rendeletre két év múlva feloszlatták. 1854-ben Gheorghe Burada alakít énekkart. Ez időtájt szervezik Bucureşti-ben is az első templomi többszólamu férfikart, Grigorie Manciu vezénylete alatt. Végre 1864-ben a zenekonzervatorium alakítja meg az első világi énekkart. Cuza fejedelem elrendelte, hogy minden templom szervezze meg énekkarát, a kántorokat pedig zenei tanfolyamokra utasította. E rendelet alapján indítja meg Ioan Cart az első liturgikus állandó templomi énekkart. Nálunk 1861-ben az Astra román kultúregyesület építi ki az énekkarokat, melyek a román nemzeti érzésnek, a román nyelvnek és művelődésnek voltak megőrzői és istápolói. A legrégebb egyházi énekkar városunkban alakult 1840-ben. Legjobban a bánáti énekkarok voltak megszervezve, ahol minden nagyobb községnek megvolt a vegyes vagy férfi énekkara. Beszarábiában az orosz önkényuralom nem engedte meg a román énekkarok megszervezését. Ezzel szemben Bukovinában, ahol már 1881-ben működtek román énekkarok, a cernăuţi-i „Armonia” kultúregyesület védő szárnyai alatt szabadon fejlődhetett a román dalkultúra.

Román színfónikus zenekar megszervezése nehéz feladat volt, mert ehhez idegen zenészeket kellett szerződtetni, minthogy a románok között a hangszeres zenét művelők legfeljebb hegedűt, fuvolát és zongorát játszottak. A román filharmónikus zenekart Ed. Wachmann alakítja meg 1868-ban. A zenekar tagjai idegenekből, csehekből, osztrákokból, magyarokból, németekből és olaszokból toborzódtak s a zenekart közadakozásból tartották fenn. I. Carol király 300 arannyal járult a zenekar fenntartási költségeihez. Wachmann filharmónikus zenekara 1882 ig működött: 37 év alatt 150 zenekari hangversenyt vezényelt és 245 művet mutatott be, közöttük Haydn, Mozart, Beethoven, Schubert és más klasszikus mesterek szerzeményeit. Ez a filharmónikus zenekar mintegy 35 tagból állott. Játsoztak benne a főváros jobb műkedvelői is. Egyesületek is alakultak, amelyek a zenekari hangszereken való játék tanulását népszerűsítették. A zenei fellendülés meglátszik a meginduló hangjegykiadványokon is. Külföldi kiadók vállalkoztak a román népdalok egyszerű hangszerelésű zongoraátiratainak kiadására, sőt erre belföldi kiadók is akadtak. Mindez azt bizonyítja, hogy a hangjegyek iránt nagy volt a kereslet. A kiadványok hangszerelői azok az idegen muzsikusok voltak, akik az országba jöttek. Ezek a letétek technikailag igen kezdetlegesek. Costache Negruzzi 1840-ben írja, hogy Rujitzchi nevű katonazenekari karmester igen sikerült népdalátiratokat adott ki zongorán. Ivanovici katonakarmesternek Duna keringője is megszületik. A mű annyira népszerű volt, hogy Berlinben balett-formájában előadásra is került. Vulpianutól jelennek meg népdalátiratok zongorára. Vasile Alexandri költő barátja, Charles Mikuli átiratában 1864-ben jelennek meg népdalok „Douse airs nationaux roumains” címen. Minthogy az ilyen kiadvány jó üzletnek bizonyult, egymás után látnak napvilágot a különböző népdalátiratok az első bevándorolt muzsikusok tollából. H. F. Müllernél Bécsben nyomják I. A. Wachmann zongoraletétjeit több füzetben. A sorozat címe: „Roumania,”^s címlapján ez áll: „Recueil de Danses et d'Airs Valaques originaux,

transcrits pour le piano seul et dédiés avec le plus profond respect à Son Altesse Sérénissime la Princesse Régente de Valachie Marie Bibesco, par Jean André Wachmann, Professeur de Musique vocale au Collège national de St. Sava." Ugyancsak I. A. Wachmanntól a következő darabok jelennek meg zongorára: „L'Echo de la Valachie”, „Bouquet de melodies valaques”, „Les bords du Danube.” Fritz Schubert hamburgi kiadó adja ki „Vingt un Airs et Danses nationaux roumains”, „21 Rumänische National Melodien (Tänze und Lieder) für das Pianoforte übertragen von A. Deprosse.” A bucurești Ianda și Sandrovici kiadónál jelenik meg L. Wiest 54-ik műve „Câmpulungcă” című óra zongorára és zenekarra. A vállalat kiadványai között ez volt a 24-ik. Az idegen nevű átírók mellett román nevűek is jelentkeznek. Alex Berdescu 1860. táján több füzetbe nyomtatja ki népdalátíratait. A füzetek Bucureștiben jelentek meg a következő felíráttal: „Melodii Române notate pentru prima ora in totă originalitatea și caracterulu lor național astfel cum să esecuta de Lăutari Români pentru Pianoforte de Alecsandru Berdescu. Dedicat Națiunei române.” A füzeteket az állam költségén litografálták.

Mindezek a művek egyszerű népdalátíratok. Egyik másik szerző ugyan erősen hangsúlyozza, hogy a dalokat pontosan úgy írta át zongorára, ahogyan azokat előadni hallotta, de ez még sem tekinthető megbízhatónak. Az átíratok nem vehetők népi dallamoknak a népi zenetudomány szempontjából, hiszen akkor ennek a tudománynak a módszerei még nem voltak ismeretesek. Egyszerű zongora-átíratokról van szó, melyeknek a mai értelemben vett népdalgyűjtéshez semmi közük sincsen. A román népi zene hozzákapcsolódott a nyugateurópai zenei romantikához és ennek első gyümölcsei ezek a népdalátíratok, melyekben a szerzők a népdalokat, függetlenül azok igazi hangsor, ritmikái és szerkezeti alakjától, a nyugateurópai dur-moll összhangzattani szabályokba illesztették. E művekről a velük foglalkozó egykorú bírálók is igen gyermekesen írnak. Alecsandru Berdescu egyik írása például ilyeneket mond: „Mindazok a dallamok, melyeket a városokban román népi versekre szereznek és amelyeket a románok nemzeti érzelműeknek (naționale sentimentale) neveznek, kivétel nélkül $\frac{3}{8}$ ban íródnak: a hegedősök (lăutarii) andantino vagy moderato játsszák őket és határozottan hangsúlyozzák a nyolcadokat, tizenhatodokat és harmincketteket.”

A román zene korai romanticizmusát jelzik ezek a zongoraátíratok, valamint az ezek modorában szerzett új dallamok, románcok és operettek. Jellemzi őket az egészen egyszerű, iskolai harmonizálás, a komoly, nyugateurópai zeneszerző készség hiánya. Az európai zenetörténelem és zenegyakorlat szempontjából értéktelenek, viszont nem hallgatható el jelentőségük a román zenetörténet szempontjából. Velük lezáródik a román zene középkora, és megindul a román zene új kora, amely elvetéli az egyszólamúságot és a többszólamú zeneszerzés bevezetésével, képzett, jó készütségű zeneszerzőkkel már helyet követel a román nemzeti műzenének az általános zenetörténetben.

III. A román zene újkora.

A román zene újkora a zenei intézmények, hangversenyélet, a zenei műveltség fejlődésének, a zeneírás és bírálat fellendülésének időszaka, amely természet-szerűleg összefügg az ország általános műveltségének emelkedésével. Ezt a zenei kort a nemzeti eszmének zenében való érvényesülése jellemzi, s olyan nemzeti román műzenének megteremtésére ösztönzi, amely jelentőségében és értékében nemzetközi. Olyan áramlatokkal fogunk megismerkedni, amelyek a nyugateurópai korai zenei romantikusok eszmeköréből indulnak ki és eljutnak a késői romantikán és impresszionizmuson keresztül a legújabb és legkorszerűbb zenei megnyilatkozásokig. A népdal tanulmányozása, gyűjtése és feldolgozása, a népi zene tudományos vizsgálata a legkorszerűbb módszerekkel történik, az egyházi zene a többszólamúságon keresztül átveszi a nyugati zeneszerző-technika eredményeit, a zenebírálatnak európai készűtségű krónikásai nőnek fel, a hangversenyélet ritmusa versenyre kel a világvárosokéval, a zenekarok teljesítményének minősége, tagjainak készűtsége és száma alkalmassá válik a legnehezebb feladatok megoldására. A zeneiskolák szintje emelkedik és a zeneszerzők tudása nem hagy kívánnivalót. Nagy lendületet és akarást találunk. Az egész zenei berendezkedés azon cél érdekében fejleszti és gyűjti erőit, hogy a nemzetközi jelentőségű román műzenét és annak egyéniségeit kitermelje.

a) *A népzene.* A népdalgyűjtés tudományosan, tárgyilagos módszerekkel csak a XX. század elején indul meg. Az első ilyen megnyilvánulás nyomait Titus Cerné-nek az „Arta” című zenei lapban megjelent népdalai mutatják. 1909-ben megjelenik Ciorogariunak könyvecskéje (Socec kiadása Bucureştiben) *Cântece din popor* címen. *Pârvescu Hora din Cartal* című munkáját, melynek népdalait Cordoneanu fonográffal gyűjtötte, 1908-ban adta ki a Román Akadémia.

Korszakalkotóak a román népzene szempontjából *Bartók Béla* gyűjteményei és dolgozatai. 1913-ban a Román Tudományos Akadémia kiadja *Cântece populare româneşti din comitatul Bihor* című munkáját, amely új távlatokat nyit meg a román dallamok gyűjtőinek. 1923-ban megjelenik Münchenben *Bartók* másik műve, a *Volksmusik der Rumänen von Maramureş*. Ugyancsak *Bartók* ír Budapesten az *Ethnografia* 1914. évfolyamában egy jelentős dolgot *A hunyadi román nép zenedialektusa* címen. *Bartók* gyűjtésének anyaga nagyrészt kiadatlan. A gyűjtemény tartalma: négyszáz kolinda és ezerötszáz egyéb román népi dallam. *Bartók* az erdélyi román népi dallamokat öt csoportba osztja: 1. Kolindák (karácsonyi dalok és betlehemes énekek), 2. Halotti sirató énekek (bocete), 3. Szertartásos énekek (lakodalmas és esőtérő énekek, románul: strigături, paparude), 4. Tánccalok (căluşarok, horák stb.). 5. Alkalomhoz nem kötött egyéb dallamok (doinák és balladák.)

A korszerű népi dallamgyűjtés módszereit alkalmazta *D. G. Kiriac* is, aki 1913-tól kezdve értékes munkát végzett. Gyűjteményét (300 dallam) a Román Zeneszerzők Társasága nyomatta ki. *Sabin V. Drăgoi* 303 *Colinde* című munkáját értékes bevezetéssel a közoktatásügyi minisztérium adta ki 1929-ben. *Drăgoi* 100 doinát zongorára saját maga jelentetett meg.

Vannak még férfi- és vegyeskarra hangszerelt népdalai. Legértékesebbek D. G. Kiriác gyűjtései és feldolgozásai, melyek közül megjelentek: *Cânteci și coruri școlare* (Feder kiadása, București). A Saxuval és Bănulescuval együtt gyűjtött anyagot *Cânteci și coruri școlare* címen adták ki (Casa Școalelor kiadása București). A Bănulescuval és Cucuval gyűjtött anyagot tartalmazza, vegyeskarra feldolgozva, a *Coruri populare* című két füzet (Feder kiadása, București) Hasonló műve: Hat népdalfeldolgozás éneke és zongorára. (A Román Zeneszerzők Társasága kiadása.) Sok gyermekdala jelent meg énekhangra és zongorára a Lumea Copiilor című gyermeklapban. Kiriác hátrahagyott anyagát Brăiloiu rendező sajtó alá, egy részük meg is jelent „Kilenc népdal éneke és zongorára” (Román Zeneszerzők Egyesülete kiadása București) és *Cânteci și Coruri școlare* (Socec kiadása 1930-ban București) címen. Rendezés, részint sajtó alatt vannak a Kiriác gyűjteményéből: gyermekdalok, népdalok és doinák, melyeket sorban ki fog adni a Román Zeneszerzők Egyesülete. Kiriác megértette a népdal gyűjtésének fontosságát és úgyszólván egész munkásságát ennek szentelte.

A román népi dallamok gyűjtésével sokan szereztek maguknak érdemeket. Jelentősebbek Gheorghe Cucu, (szül. 1882-ben), aki kolindákat hangszerelt vegyeskarra, *Brediceanu* (szül. 1877.), aki Bánátban és Maramureșban végzett gyűjtéseket; megjelent művei közül megemlítendő: *Ardealul, Banatul și Maramureșul în port, joc și cântare*, továbbá tíz füzet román népdal és doina (*Doine și Cânteci populare românești*), két füzet román népi játék (*Jocuri populare românești*), és végül egy füzet doina. A munkák mind saját kiadásában jelentek meg. Gavril Galinescu, a cernăuți zeneiskola tanára, (szül. 1883-ban) Riemannál, Scheringnél és Max Regernél tanult Lipcsében. Szép számmal gyűjtött és hangszerelt népdalokat vegyeskarra. Szorgalmas és lelkes gyűjtő Alex. Zirra (szül. 1884-ben), a cernăuți zerekonzervatórium volt igazgatója, aki Moldovában és Bukovinában végzett gyűjtéseket. Ioan D. Chirescu (.889-ben született) d'Indynak volt tanítványa Párizsban. Gyűjtött népi dallamainak egy részét feldolgozta. Ezek között vannak gyermekdalok éneke és zongorára. Egyik legképzettebb román népdalgyűjtő *Constantin Br. iloiu* (1893-ban született), aki Ausztriában, Svájcban és Párizsban Gedalgenál tanult. Értékes gyűjtéseket végzett Erdélyben, Olteniában, Moldovában, Besarabiában és Munteniában. Brăiloiu szervezte meg a román népi zene bucurești archívumát. Egyik megalapítója és vezértitkára a Román Zeneszerzők Egyesületének. Korszerű folklorista, a román népi muzsikának legképzettebb ismerője. Négy népi dallama a Román Zeneszerzők Egyesületének kiadásában jelent meg. Brăiloiunak nagyok az érdemei a román népi zene gyűjtésének népszerűsítése körül. 1937-ben Budapesten feltűnést keltett kitűnő előadásával.

A Román Zeneszerzők Egyesületének köszönhető, hogy az állam díjakat tűzött ki népdalgyűjtemények jutalmazására. Az 1925. évi pályázatra szép számmal jelentkeztek érdeklődők. A pályázati feltételek egyszerűek voltak: harminc dallamot kértek egyazon vidékről. Feljegyzéseket kívántak arról a személyről, akitől a gyűjtő a dallamokat hallotta, mégpedig az illető nevét, korát, foglalkozását kellett közölni. A szöveget

fonetikusan kérték. Bár a pályázat feltételei könnyűek voltak, a beérkezett anyag nem volt nagyértékű. Összesen 1374 dallammal pályáztak. A pályadíjat Brediceanunak ítelték, aki az összegről lemondott, így azt felosztották a többi pályázó között. A pályázaton részt vett Brediceanu 810 bánáti népi dallammal és játékkal, Gh. Cucu 175 kolindával és népdallal, I. Dicu 42 Tecuci-megyei dallammal, G. Fira 35 Vâlcea-megyei népi dallammal, E. Monția 111 erdélyi és bánáti doinával, I. Mușiu 50 doinával Rășinari községből, végül A. Voevidca 151 bucovinai népdallal. Az egyes gyűjtéseknek kiválogatták a legjavát. Az 1928. évi második pályázat feltételei szerint a gyűjtés egy községre volt szorítva. A következő pályázatok érkeztek be: 76 népi dallam Ialomița megyéből (gyűjtőjük D. D. Cucuta), 62 népdal Deda községből (gyűjtőjük A. Borșianu), 76 dallam Bánátból Bârzava, Caraș és Almaj völgye, (gyűjtőjük N. Lighezan), 5 népi dallam Mușcel megyéből (gyűjtőjük Rădulescu-Codin), 86 népdal Poiana Mareből (gyűjtőjük S. Encica), összesen tehát 850 dallam érkezett be. A pályadíjat felosztották a gyűjtők között. Az 1930. évi pályázat díja 25.000 lej volt. A feltételek már egy *leírást* is kívántak a községről, vagy vidékről, esetleg az anyagot előéneklőről, vagy a gyűjtött dallamokról.

1928-ban a Román Zeneszerzők Társasága rendezi az összegyűjtött népi dallamok anyagát és felállítja archívumát Brăiloiu szakavatott vezetésével. A gyűjteményben szerepelnek fonográflemez, filmek és beszélőgéplemez. Összegyűjtenek és rendeznek mindent, ami a román népi zenére vonatkozik: le vannak fényképezve a személyek, akik a gyűjtőknek a dallamokat énekeltek, össze vannak gyűjtve a jobb fonográf-hengerek, a gyengébbeket a lejegyzés után megsemmisítették. Az érdekesebbeket és jobbkat felerősítik hangbeszélő lemezekre. Annak az egyénnek, akitől a gyűjtő a dallamot szerezte, felírják összes adatait: korát, nemét, foglalkozását, merre járt, mennyi ideig hiányzott a községből, véleményét a dallamról, az ének szövegét és esetleg címét. A népi játékokat filmre veszik. A dallamokat szakképzett folkloristák a hengerekről lekottázzák. Az egész összegyűjtött anyagot vidékek és dallamfajták szerint osztályozzák. A népi dallamok gyűjtése és rendezése ma már az ezzel foglalkozó tudomány legújabb módszerei szerint rendszeresen és lelkiismeretesen folyik.

b) Az *egyházi zene*. Az egyházi zene korszerűsítése akkor indul meg, mikor a régi pszaltikus hangjegyzési mód helyett bevezetik a világi zene vonalas írási rendszerét. Maga Anton Pann már jól ismerte ezt az írásmódot. A román zenei középkor többi egyházi zenészei (Șt. Popescu, T. Georgescu és Gh. Dima-Iași) szintén ismerték a nyugati hangjegyzését.

Az új román egyházi zene egyik megújítója *Gavril Musicescu*, aki 1876-ban Iașiban a moldovai érseki dóm énekkarának karnagya volt. Haláláig vezette ezt az énekkart s állandóan szorgalmazta a nyugati zene technikájának a román egyházi zenébe való bevezetését. Bucureștiben Kiriác küzd ugyanezekért az eszmékért. Együtt harcoltak azért, hogy a homofon pszaltikus román egyházi muzsikába vezessék be a többszólamú polifon éneklést. A két mester mellett még *Gh. Dima* és *Ciprian Porumbescu* jelent komolyabb értéket, míg Iacob Mureșianu (1857—1917) blaji karmester és Ioan Vidu (*Musicescu* tanítványa) lugoji tanító zeneszerzői munkássága kisebb értékű.

Gavril Musicescu (1847—1903) basarabiai születésű; Huşiban végezte a papneveldét, jogot is tanult a iaşii egyetemen. Zenei tanulmányait a iaşii zeneiskolában és Szentpéterváron végezte, ahol II. Sándor orosz cárnak élvezte anyagi támogatását. Később a iaşii zenekonzervatóriumnak lett tanára. Elsőnek írja át az egész keleti liturgiát a pszaltikus írásmódról a nyugati vonalas rendszerbe. Ebben a munkájában segítőtársa volt Gh. Dima-Iaşi és Gr. Gheorghiu. Népdalokat is gyűjtött, azokat énekkarra dolgozta fel a nyugati zeneszerzés eszközeinek felhasználásával. Legértékesebb munkája az orosz dallamokra írt nyolcszólamú liturgiája. Énekkarra hangszerelt 25 népdalt (Cânturi) és átírt karra zongorakísérettel 12 népdalt (Melodii naţionale). Musicescu mellett komoly jelentőségű a korszerű egyházi zene szempontjából a bucureştii *D. D. Kiriac* működése (1866—1928), aki nemcsak a népi zene nagy ismerője volt, hanem az egyházi zene terén is sok értékeset szerzett. A régi pszaltikusan jegyzett egyházi dallamoknak korszerű polyfonikus hangszerelési és vonalas lejegyzési munkájában ő is részt vett. A bucureştii zenekonzervatóriumban, majd Párizsban tanult Vincent d'Indynál. Egyházi karokon kívül írt egy liturgiát vegyes karra s egyet férfikarra. 1899-ben tanára a bucureştii állami zenekonzervatóriumnak, majd 1901-ben ő alakítja meg a ma is legjobb román énekkart, a „Carmen“-t. Nem kisebb érdeme, hogy egész sor román zeneszerzőt nevelt.

Erdélyben az egyházi gyakorlatban nem ismerték a régi hangjegyzési módot. Şaguna érsek Dimitrie Cunţan szemináriumi tanárral emlékezetből írja le az egyházi dallamokat a nyugati vonalas rendszerbe. Bukovinában Silvestru Morariu érsek nyomtatja ki vonalas hangjegyzéssel az egyház templomi énekeit az ókirályságban használatos keleti énekek alapján. Az erdélyi öregebb egyházi zeneszerzők legjelentősebbje *Gheorghe Dima* volt (1847—1925), aki Thiriotnak, Reblingnek, Richternek, Jadassonnak, Rustnak és Reineckenek volt a tanítványa. Bár Karlsruheban a műegyetemet végezte, mérnöki gyakorlatot nem folytatott, csak a zenének élt. Elsősorban dal- és karszerző, aki egész életét mint karmester töltötte el. Az erdélyi román zenekultúrának vezető egyénisége volt. Sibiuban és Braşovban tanárkodott, ahol egyszersmind a román Szent Miklós katedrális énekkarát vezényelte. Városunkban a román zeneakadémiát 1919-ben ő szervezte meg és az intézet igazgatójaként halt meg 1925-ben. Három liturgia maradt hagyatékában. Oratoriumának *Mama lui Ştefan cel Mare* a címe. *Salvum fac regem* című művét vegyeskarra írta zenekarral. Van Cantate-ja zenekarra, énekkarra és tenor szólóra. Vegyeskarra írt liturgiája Waldheim és Eberlenél jelent meg Bécsben. Másik liturgiáját férfikarra írta. Gyászdalai vannak vegyeskarra és motettjei. Világi művei: régi román népdalokat hangszerelt férfi- és vegyeskarra, továbbá énekre zongorakísérettel. Hagyatékát a közoktatásügyi minisztérium adta ki. Ebben több mint háromszáz karszerzemény, hatvan ballada és dal kézírata található. A legjelentékenyebb erdélyi zeneszerzőnek számít, aki jóval a világháború előtt a román közönség támogatásával bemutatta Haydnt (Teremtés), Rossinit (*Stabat mater*), Mendelssohnt (Paulus és Eliása), Kreutzert (Granadai éjjel) és Mascagnit (Parasztbecsület).

Proprietatea și Editura. Tipografia române

J. E. TIERANU

— ORAVITIA —

(BANAT)

Toate drepturile rezervate

Imp. — Lit. — Jos. Eberle — (Praga, Austria)

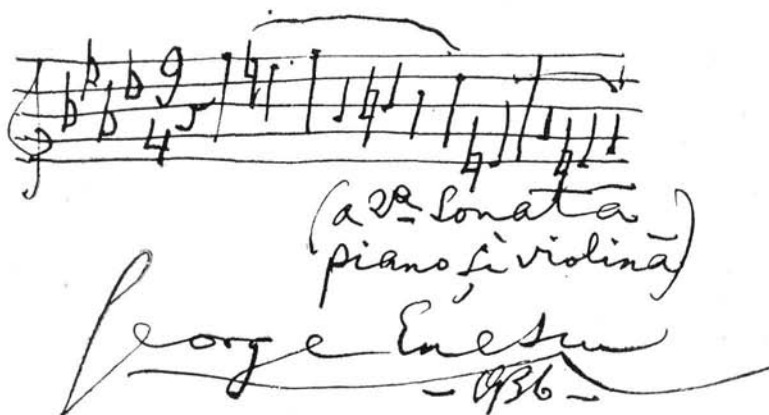
Porumbescu egyik művének címlapja.

A bukovinai *Ciprian Porumbescu* (1854—1883) fiatalon, huszonkilenc éves korában hal meg és így nem is volt ideje ahhoz, hogy tehetségének javát adja. Cernăuțiiban mint papnövendék kezdte, majd Bécsben folytatta zenei tanulmányait. Az egyházi zenét liturgiákkal, zsoltárokkal gazdagította. *Ioan Cart* és *Teodor Georgescu* (1824—1880) liturgiákat, világi karokat és dalokat írt. *Iacob Mureșianu* teológiai tanár egyházi zenét és népdalokat írt, továbbá a „*Musica Româna*” c. zenelapot szerkesztette Blajon, ahol teológiai zenetanár volt.

Az élő egyházi zeneszerzők közül legjelentősebb *Ioan Chirescu*, aki ma az egyházi énekkarok vezérfelügyelője. Egyházi zenét, motettet (*Tu es Petrus*) írt és pszaltikus dallamokat hangszerelt. *Gheorghe Cucu*, a bizánci zene egyik legjobb ismerője, több liturgiai és egyéb templomi zene szerzője; *G. Galinescu* végzett teológus egyházi dallamokat hangszerelt énekkarra, de van négy liturgiája is. *Ștefan Popescu* (1884) pap d'Indy növendék volt a párizsi Scola Cantorumban, ma a bucureștii román királyi zeneakadémián az egyházi zene tanára. Szerzeményei: Liturgia, Tedeum, Zsoltár tenorra és zongorára, Ave Maria szopránra és vonószenekarra. Az egyházi zenészek és templomi énekesek kiképzésére alakult Bucureștiben a Keleti Zene Akadémiája, élén Brăiloiuval, melynek hallgatói a bizánci templomi zenetudományban és művészetben nyernek kiképzést. Úgy látszik, hogy idővel a keleti egyházi zene és a román népi zene eredőjeként ki fog termelődni a román nemzeti egyházi zene.

c) A világi zene és szerzői. A XX. század első évtizedében Bucureștiben a talaj már egészen érett a belterjes zenei életre. Az állami zenekonzervatórium tanárai között olyan neveket találunk, mint a magyar Flesch Károly, aki ma mint tanár és mint hegedűművész egyike a legnagyobbaknak; ott tanított Kresz Géza hegedűművész, a torontói vonósnégyes későbbi vezetője, egyik nagy amerikai zeneiskola mestere, ma a budapesti Zeneművészeti Főiskola tanára. A gondokát George Dinicu tanította, aki több külföldi vonósnégyesnek volt tagja. Kiriác létrehozta a „Carmen” énekkart és lelkiismeretes előkészítéssel a legnehezebb feladatok megoldására nevelte. 1900-ban hetven tagu műkedvelőből álló zenekar szegődik a komoly zene szolgálatába. Carmen Sylvának, a költői lelkű királynőnek, buzdítására kamarazeneegyüttes alakul, később Erzsébet királynő támogatásával vonósnégyest állítanak össze (Quartetul Carmen Sylva), melynek tagjai között találjuk G. Enescut és George Dinicut. A háború utáni esztendőkből megalakult a „Societate de Muzică de cameră”, melynek rendszeres kamarazeneestélyein a nyugati zene minden jobb művét előadják. Ma Bucureștiben több hivatásos vonósnégyes van. Legelismertebbek: a „Quartetul Regina Maria” Nottara vezetésével, Teodorescu filharmónikus hangversenymester vonósnégyese, a Teodoru quartet, a Szarvas vonósnégyes és egy jó női négyes. 1904-ben megalakul a filharmóniai társaság George Dinicu vezényletével. Később felállítják a közoktatásügyi minisztérium zenekarát, melynek George Enescu lesz a karmestere. A háború után átszervezik a filharmóniai társaságot és a zenekar élére George Georgescu került, aki ebben az évben sikerrel vezényelte a budapesti filharmónikusokat. Georgescu komoly készségű, nagy tudású, jó ízlésű, művelt, erélyes karmester-

egyéniség, aki a berlini zeneakadémián Beckertől tanult gordonkázni és Kleffeltől vezényelni. Kitűnő gordonkás és mint ilyen, tagja volt Marteau vonósnyégyesének. Az utolsó két évtizedben új karmesternemzedék nő fel, közülök legjelentősebbek: *I. Nonna-Ottescu*, a bucaresti zeneakadémia igazgatója, *Alfred Alessandrescu*, *Ionel Perlea*, aki Lipcsében és Münchenben tanult Teichmüllernél, Richard Straussnál és Graedenernél. Egyik vonósnyégyese (op. 10.) Németországban jelent meg és a Schachtebeck vonósnyégyes mutatta be. Ő adhatja elő és tanítja be a filharmónikus zenekarnak a Brahms és Bruckner szimfoniák mellett a Mahler „Lied von der Erde”-jét. A fiatalabb karmesterek közül jelentősebbek *Teodor Rogalschi* és *Mihail Jora*, az utóbbi Lipcsében és Párizsban tanult. Az énekkarok élén olyan vezetők állottak, mint Musicescu és Kiriac, majd ezek halála után Ion Chireescu (a Carmen énekkar mai vezetője) és G. Cucu tűnik fel.

Enescu kézjegye.

A zeneírás is fontos feladatok megoldására vállalkozhatik, mert képzett, tanult muzsikusok kezében van, akik a tollat is jól forgatják. *Constantin Brăiloiu* zenei tanulmányai a hazai sajtón kívül Hollandiában, Svájcban, Magyarországon, Ausztriában és Franciaországban is megjelentek. Előadásokat tartott a román népzeneről a párisi Sorbonne egyetemen. Prágában és Budapesten. *Dimitrie Cuclin* értékes esztétikus, aki Ch. M. Widornál és V. d'Indy-nál járt Párizsban, tanár volt New Yorkban a City Conservatory of Music-nál, majd a Brooklyn Colege of Music-nál. Írásai a román lapokon kívül francia és angol folyóiratokban is megjelentek. Mint zenekritikusok komoly bíráló munkát végeznek a napi sajtóban Nottara, Ciomac, Hahn, Alessandrescu, Ion Borgovan és mások. Több értékes zenei tanulmánynak írója N. Oancea középiskolai tanár és M. G. Poslušnicu botoșani-i tanár, zenetörténész, aki egyik művében rengeteg anyagot gyűjtött össze a román zenetörténet multjára vonatkozólag. Poslušnicu szerkeszti az „Armonia” című zenei lapot. Zenei dolgozatokat írt még Iosif Velceanu, E. Beu és T. Bređiceanu is. A román zeneilapok közül a „Musica și Poesie” nemcsak előkelő külalakjával, de józan,

értelmes, tárgyilagos hangjával is méltó visszhangja a merészen előretörő román zenének.

A háború utáni első években az opera is állami intézmény lesz és olyan énekesekkel, mint Grozavescu, Niculescu—Bassu és Jean Atanasiu a világirodalom legértékesebb dalműveit tartja állandóan műsorán. Az ország másik állami operaháza a mi városunkban van. A dalműszínház a háború után szerveződött meg külföldi zenészekkel. Olyan karmesterek állottak a élén, mint Schuller, Tango, de Vecchi és Daubrovski. Városunk dalszínházának megteremtői és szervezői között volt Popovici-Bayreuth, aki valamikor Németországban elismert Wagner énekes volt. A zenekar tagjai között játszott Jankovich, a trieszti vonósnégyes egykori vezetője, Carl Doktor, a Busch vonósnégyes brácsosa, néhai Hugo Kreisler gondnok, Kreisler Frigyes hegedűművész testvére. A zenekarból az idegenek eltávoztak és létszáma ma lecsökkent, amit a nehéz pénzügyi viszonyoknak kell tulajdonítani. Városunk román dalszínházának műsorán a közismert külföldi dalműveken kívül szóhoz jutnak a románság operaszerzői is. A dalszínház zenekara is a zenekultúra szolgálatában áll és zenekari hangversenyein a nagy mesterek művei mellett a román zeneszerzők igényesebb művei is bemutatásra kerülnek. A román zenészek utánpótlásáról és a tehetségesek kiképzéséről több zeneiskola gondoskodik. A bucurești-i állami zeneakadémián kívül városunkban is van magasfokú zeneintézet. Élére Gh. Dima halála után Alex. Bena került, aki karvezető és főképpen énekkari művek és tankönyvek szerzője. Az intézet tanári karának tagjai közé tartozik Marțian Negrea, aki Bécsben végezte iskoláit és akinek zongoraszonátínájával nemzetközi sikere volt; G. Simonis Párizsban tanult d'Indynél, zenekari műveivel pályadíjakat nyert; Andreescu-Scheletti is Párizsban tanult, színfónikus költeményeket, operákat és kamarazene-műveket írt. Ana Voileanu-Nicoară zongoraművésznő Bécsben végzett és elismert Bach játékos. A cernăuți zenekonzervatórium élén Alex. Zirra (szül. 1884-ben) zeneszerző állott. Nincsen az országnak olyan része, amelynek ne lenne zeneiskolája, Zeneiskolák vannak: Timișoaran, Târgu-Mureșon, Aradon, Chișineuon, Brașovban, Satu-Maren, Craiovan, Iașiban és más kisebb városokban is.

Mivel az ország zenei élete jól megszervezett és zeneiskolák, operák, zenekarok, rádió, kamarazeneegyüttesek, énekkarok állanak a zenei élet szolgálatában, s mivel az intézmények legnagyobb része állami támogatásban részesül, érthető, hogy az utolsó évtizedekben olyan zeneszerzőgárda tudott kifejlődni, melynek készülsége nem hagy maga után kívánnivalót. Valamennyi zeneszerzőnek állása és fizetése van, így a megélhetés gondjaiban nem gyötrődnek. A filharmonikus zenekar, az opera, a rádió rendelkezésükre áll, alkotásaiknak nem kell használatlanul fiókjukban heverniök. Ennyi szép lehetőség közt nőtt fel a mai fiatal zeneszerző nemzedék, amely alapvető kiképzését az országban kapta, nagyrészt a bucurești-i vagy iași-i zeneakadémiákon Muzicescutól, Kiriactól és Castalditól, aki olasz származású, de végleg letelepedett az országban. A zeneszerzők majdnem mindegyike itthoni tanulmányai után külföldre került továbbképzésre. Nagy részük Párizsban d'Indynél, Ch. M. Widornál, Parentnál, Cortotnál, Lewynél tanult. Kevesebb a száma azoknak (főképpen az

idősebbek), akik Németországban, Ausztriában vagy Olaszországban nyerték kiképzésüket. A zene mesterségbeli részének elsajátítása után, mikor a külföldi zenei élet ízlésüket kicsíszolta, kerültek haza, hogy a román zene kifejlésztésének szolgálatába álljanak. Majdnem valamennyien a román népdalból indultak ki, s mind át vannak itatva attól a meggyőződéstől, hogy az új nemzeti román zenének ebből a gyökérelemből kell táplálkoznia. Bizonyos, hogy az elgondolás nemcsak észszerű, de jogos is. Olyan kiaknázatlan és olyan sokat ígérő a román népdal, hogy alapja lehet a nemzetközi értékű román zenének.

Az újkor zeneszerzőit három csoportba oszthatjuk. Az első csoportba azokat sorolhatjuk, akiket ma a román zeneszerzés klasszikusainak tartanak. Nagyrészt szó volt róluk az egyházi és népi zene fejezeteiben: *Musicescu*, *Kiriac*, *Dima* és *Porumbescu* a legjelentékenyebbek közülük. Főképpen vokális zenét szereztek, népi muzsikát hangszereltek és egyházzentét írtak. Ha egyik-másik írt is hangverseny-zenét, az nem volt jelentékeny. Klasszikus modorban hangszereltek a kötött hangszerelési és összhangzattani szerkesztés szigorú megtartásával, a bizánci és szláv dallami vezetés és hangzatképzés jellegzetességeinek hangsúlyozásával, ami az akkori egyházi zene irányához hozzá is tartozott. Ehhez az iskolához állanak közel a maiak közül *Cucu*, aki román irányú világi énekkarokat írt, melyek közül jelentékenyebbek: „*Cântec vesel de toamnă*” (Vidám őszi ének), „*Nunta*” (Lakodalom) és „*Haz de necaz*” (Akasztófa humor). A Román Zeneszerzők Társaságának kiadása); *Ioan D. Chirescu* hangszeres zenéje jelentéktelen; *Gavril Galinescu* szerzeményei egy román dallamokra írott Szimfonia, „*Sarmisegetuza*”, „*Pepelea*” című zenekari nyitányok, egy szimfonikus költemény nőikarra és nagy zenekarra „*Ielele*” címen és színpadi zene „*Cinel-Cinel*”-hez.

A zeneszerzők másik csoportjába a népi romantika mestereit sorolhatjuk, akik a nyugateurópai késő romantika nagy mestereinek hangszerelő készségével részint a zenei romantika formáit használják, részint a francia impresszionizmus hangzatszíneivel dolgoznak. Romános népdal és ehhez hasonló tematika nyugati formaköntösben és hangzatokkal. Mind keresői a sajátosan román műzenének. Közülük jelentékenyebb *Scărlătescu* (1872—1922), Bécsben tanult Fuchsnál és Leschetitzkinél (zenekari és kamarazene), *G. M. Andricu*, (szül. 1892-ben), aki zenekari szviteket, kamaraszimfóniát, zongoradarabokat, egy „*Poeme*”-t hegedűre és zenekarra, oktettet és vonósnégyest írt. *Stan Golestan* (szül. 1875-ben), a párizsi Figaro állandó zenekritikusa, Rousselnél és Ducasnál tanult. Művei közül sok jelent meg nyomtatásban. A francia impresszionisták modorában dolgozik. Népdalokat harmonizált énekekre és zongorára: „*Dix chansons populaires roumaines*” (Gallet, Párizs); egyéb szerzeményei: „*Doines et chansons*”, „*Theme, variations et danses*” (zongorára, Durand, Párizs), „*Román rapszódia*” zenekarra, „*Szimfónikus nyitány*” zenekarra, „*Rapszódia*” gordonkára, klarinétra és zenekarra, „*Hegedű-zongora szonáta*”, „*Vonósnégyes*” (Universal Edition, Bécs). *Mihail Jora* (szül. 1891-ben), a bucaresti rádió zenei vezetője Lipcsében tanult Krehlnél és Teichmüllernél. Művei: „*Indiai mese*” zenekarra, „*A nagy piacon*” balett, „*Szvit*” nagy zenekarra, „*Vonósnégyes*”, Hegedű-

zongora szvit, „Dalok” énekre és zongorára, „Zsidó induló” zongorára (Edition Universal, Bécs), „Joujoux pour ma dame” zongorára (Universal Edition, Bécs), „Három vegyeskar” (Román Zeneszerzők Társasága kiadása.) Vonósnégyesét, az Új Magyar Vonósnégyes mutatta be Párizsban. *Ștefan Popescu* (szül. 1884-ben) a Schola-cantorumban tanult Párizsban. Zenekari művei: „Szvit”, „Szimfónia”, „Nyitány” és „Szimfonikus költemény”. *Teodor T. Rogalschi* (szül. 1901-ben), a bucureștii rádió karnagya, Lipcsében tanult Karg-Ellertnél és Párizsban d'Indynél. Művei: Nagyzenekari „Allegro”, „Két népi tánc” zongorára négykézre és fuvósokra, „Két szimfonikus vázlat” (Inmormântarea la Pătrunjel és Paparudele), „Hegedű zongora szvit”, „Zongoraszonáta”, „Vonósnégyes”, „Dalok” énekre és zongorára. *G. Enacovici* (szül. 1891-ben), Kresztől, Parentól és d'Indytől tanult. Vonósnégyesét a Román Zeneszerzők Társasága adta ki. Van zenekari szvitje román irányban, zongoraszonátája és egyéb kisebb hangszeres műve. *Alex Zirra* (szül. 1884-ben) a Verdi-zenekonzervatóriumban végzett Millanóban. Három szimfóniát írt nagyzenekarra, négy zenekari szvitet, négy szimfonikus költeményt, hegedűversenyt, vonósnégyest és fuvósnégyest. Vannak énekkari művei, valamint dalai énekre és zongorára. Két operája: „Alexandru Lăpușneanu” és „Az esthajnali csillag”. *Ion Nonna Ottescu* (szül. 1888-ban), Ch. M. Widornál tanult, Párizsban. Színpadi művei: „Ilderim” Mária királyné szövegkönyvéhez. „Ileana Conșanzeana” táncjáték, „Dela Mateiu celire” vígopera; hegedű és zenekarra írta a „Les enchantements d'Armide-t”; szimfonikus költeményei: „Le temple de Gnide” és „Din bătrâni”. *Alfred Alessandrescu* (szül. 1893-ban), Vidalnál tanult, Párizsban. „Acteon” című szimfonikus költeményét 1920-ban játszották Párizsban. Egyéb művei: „Román zenekari ábránd”, „Didona” nyitány, „Adagio” két hegedűre, (Moravetz kiadása, Timișoara), dalai Ronart és Lerolle-nál jelentek meg Párizsban. *Robert Cremer* (1889–1928) Párizsban, Geldalgenál tanult; főképen dalokat írt, melyeknek egy része Renart-Lerollenál jelent meg Párizsban, néhányat belőlük a Román Zeneszerzők Társasága adott ki. Van egy befejezetlen dalműve, egy szimfonikus költeménye, melynek címe: „La soeur gardienne” és vannak zongoradarabjai. *Constantin Brăiloiu* (szül. 1893-ban), főképpen vokális zenét szerzett. Jelentékenyebb szerzeményei: „Trois poemes arabes” énekre, zongorára, hegedűre és gordonkára (Mathot kiadása Párizs), „Deux petits poemes” (Henn kiadása, Genf) és „Cinq romances”. *Ion Borgovan* (szül. 1889-ben), hivatásos orvos. Háromfelvonásos lírai meséjének címe: „S'au stins faunii”; háromfelvonásos zenei komédiája is van: „Le paradis de Montmartre”; egyéb művei: Zene tíz hangszerre, vonósnégyes, vegyeskarok, hét noktürn, tíz háborús dal és Haiduceasca énekre és zongorára. *Constantin Nottara* (szül. 1890-ben), Enescunál, Klinglernél és Bertheliernél tanult hegedülni, a zeneszerzést Schrattenholznál, a vezénylést Kleffelnél Lipcsében tanulta. Szerzeményei: Színpadi zene „Polyeuctéhez” (Corneille) és „Hecubához” (Euripides); Mimodramájának címe „Iris”: írt még dalokat énekre és zongorára, zongoraszvitet, végül hegedű-zongora szonátát. Nottara a berlini operának volt 1914-ben első hegedűse. *Dimitrie Cuclîn* (szül. 1885-ben), Widornak és d'Indynek volt a tanítványa. Négy dalműve van: „Soria” „Agamemnon”, „Traian”, „Bellerophon”; zenekari

művei: „Scherzo simfonic“, egy „Szimfónia“, „Kantáta“ zenekarra, kórusra, szólókra, Szimfónikus nyílány, Hegedűverseny; Kamaraművei: két szonáta és egy szonatina zongorára, tíz szvit magánhegedűre, továbbá szvitek: gordonkára és zongorára, magángordonkára; vonósnégyes, zongorahármas, egyéb művek: tíz világi karszerzemény, háborús dalok éneke és zongorára, valamint egyéb zongoraszerzemények. *Paul Constantinescu* Igor Sztravinszky hatása alatt dolgozik. Szerzeményei: Szvit zenekarra, Brio bizantin, énekkarok, Hegedű-zongora Szonatina, vonósötös, dalok éneke és zongorára. *Victor Gheorghiu* (szül. 1890-ben), Milanóban végezte tanulmányait Háromfelvonásos dalművének „Aleodor“ a címe, van táncjátéka, nyílány, szimfónikus költeménye (Cornul és Viziuni dramatice) és egy imája ének és zenekarra. Megemlíthető még *A. Catargi* Szimfónia és Trágikus vész című dalmű, *Scărlătescu* (Szimfónikus és kamaraművek), valamint *G. Castrîşanu* (színpadi és kamarazene-művek).

E zeneszerzők nagy része a nemzeti romantika hangján szól. Nemzetközi dallamvonalat főképen Cuclinnál, Nonna Ottescunál, Cremernél, Nottaránál, Castaldinál, Alessandrescunál és Perleánál találunk.

A zeneszerzők harmadik csoportjába azok sorolhatók, akik műveikben nemzetközi viszonylatban is különleges értéket képviselnek. A késői új nyugati romantikához tartoznak mind. Eddigi működésük sok ígérettel biztat, mert mernek, akarnak és tudnak új egyéni utakat taposni. Nemzetközi viszonylatban elért komoly sikereiket a külföld is észrevette és nyilvánartja. Kétségtelen, hogy Románia legátfogóbb, legjelentékenyebb és legsokoldalubb muzsikusa egyénisége *George Enescu*, (szül. 1881), akinek zenei képességei nemzetközileg ismertek és értékelték. Bécsben tanult Helmesbergernél hegedülni és Fuchsnál elméletet, majd Párizsba kerül Massenethez, Fauréhoz és Gedalgehoz. Nemzetközi hírnevét először mint hegedűművész alapozza meg. Egyike a világ legnagyobb előadóinak. Hegedülésében benne van a bécsi iskola lelkiismeretessége, fajtájának fiatalos frissessége és a francia iskola könnyedsége, értelmi tisztasága. Elsőrangú zongorista, meggyőző, biztos kezű zenekarvezető és kitűnő hangszerelő. Főlényes képzettségű, világos koponya, aki a legszebb emberi erényeket mondhatja magáénak. Egyetemes zenei képzettsége, nagyszerű emberi és művészi egyénisége előtt meghajol az egész román nemzet, mely legnagyobb szeretettel és tisztelettel övezi rendkívüli képességekkel megáldott fiát. Elévülhetetlenek az érdemei az újabb román zenei élet, valamint a román műzene körül kifejtett önzetlen és önfeláldozó munkálkodásáért. A legszerényebb életet éli, tekintélyes keresetnek és vagyonának egy részét a román műzene fejlesztésére és a tehetségek fölségítésére, támogatására költi. Minden évben nagy összeggel jutalmazza a tehetséges román művek szerzőit. Az Enescu-díj, melyet a zeneszerzők díjazására alapított, sok fiatal román tehetséget segített át a kezdet nehézségein. Ezt a díjat kapta: *D. Cuclîn* (1913-ban, Scherzo simfonic), *M. Jora* (Zenekari szvit, 1915 ben), *Negrea* (Fantazie simfonică), *Enacovicî* (zongoraszonáta), *Rogalschi* (vonósnégyes), *Drăgoi* (Divertisment rustic 1928), *Mihalovicî* (Introduction et mouvement symphonique), *Andricu* (Zenekari szvit), *Gheorghiu* (Balett-zene), *Simonis* (zenekari mű), *Nottara* (Polyeucte, zenekari szvit).

Enescu mint tanár is minden tehetségesnek rendelkezésére áll. Nincsen a román zenei életnek olyan komoly megmozdulása, mely rá nem számíthatna. Szerzeményei a francia impresszionisták hatását mutatják. Kitűnő forma- és összhangérzéke, komoly hangszereelő és ellentponttudása mellett nagy kultúrát mutatnak művei, amelyek Enochnál jelentek meg Párizsban. Hegedű-zongora szonátájáról azt mondja Flesch Károly egyik művében, hogy az újabb hegedűirodalom egyik legjobb műve. „Oedip” című dalművét nagy sikerrel mutatták be (1935-ben) a párizsi operában. Művei: „Román zenekari költemény” (1897), „Két román zenekari rapszódia”, „Két zenekari szvit” (1903, 1916), „Első szimfónia” (op. 13. 1905), „Második szimfónia” (op. 17. 1915), „Harmadik szimfónia” zenekarra, orgonára és kórusra (1919), „Simfonie concertante” op. 8 gordonkára és zenekarra (1901), „Dixtuor” fuvósokra, „Octett” vonósokra, egy zongoranegyes (1920), Három hegedű-zongora szonáta (az utolsó román népi irányban), Változatok két zongorára, zongoraszonáta, két zongoraszvit (op. 3 és 10), „Konzertstück” brácsára, „Cantabile és Presto” fuvolára és zongorára, „Dalok” Cl. Marot verseire (op. 15) és három másik dal énekre zongorával.

Sabin Drăgoi (szül. 1895) nevét a „Divertisment rustic” tette külföldön ismertté. Prágában végezte a zeneszerzést Vitesláv Nováknál, jelenleg a temesvári zeneiskola igazgatója. A román népdal jó ismerője, maga is sokat gyűjtött falun. A népi dallamokat használja fel szerzeményeiben is, melyekből az látszik, hogy tőle még sokat várhat az új román zene. Kitűnő ösztönnel, biztos érzéssel nyúl a népdalokhoz és különleges egyéni hangokat tud velük szerzeményeiben megszólaltatni. Komoly értéke és reménysége az új román muzsikának. Színpadi zenéje: a „Nepasta” (Caragiale szövege) sikerrel került városunkban bemutatásra. Van egy egyfelvonásos vallásos operája: „Szent Demeter misztériuma”; zenekari művei „Karácsony nálunk” és „Memento mori”. Írt még egy vonósnégyest, zongoradarabokat (Miniatűrök. Moravetz kiadása, Timișoara) és két népi táncot. Férfi és vegyeskarokat is szerzett, továbbá énekkarra hangszerelt népi dallamokat.

Filip Lazăr (1891–1937) szintén ismert név a külföldön. Párizsban tanult, művei francia, osztrák és angol kiadóknál jelentek meg. Ő is szerencsés kézzel használta fel a népi muzsikát szerzeményeiben, melyekkel sikerei voltak külföldön. Különösen ismert a „Rádiószvit”-je, amely Európa nagyobb stúdióiban megszólalt. Értéket, komoly tehetséget mutatnak népi dallamokra írt zongoraszvitjei, valamint zenekari szerzeményei: Divertisment, Scherzo, Concerto grosso és szimfóniák. Jók a finom tollal megírt dalai is.

Egyik legérdekesebb és legtöbbet ígérő reménysége az új román zeneszerzésnek a fiatal *Marcel Mihalovici* (szül. 1898), aki hat évig tanult d'Indynél Párizsban és ma az egészen korszerű iránynak egyik képviselője. Új hang, komoly tudás, ösztönös eredetiség jellemzi munkáit, melyek Franciaországban méltán keltettek feltűnést és elismerést. „Zenekari fantáziá”-ját az új zene nemzetközi társaságának liegi ünnepélyén adták elő 1930-ban, „Divertissement” című ballettjét a párizsi Beriza-színház mutatta be 1925-ben. Egyfelvonásos dalművének címe: „L'intransigeant Pluton”.

Másik táncjátékát (Karagueuz) chikágói megrendelésre írta. Zenekari művei: Notturmo, Hegedüverseny és Introduction et mouvement symphonique. Vonósnégyese állandó műsordarabja a párizsi Indig-quartettnak. Egyéb művei: hegedü-zongora szonátina, zongoraszonátina, vonótrio és zongoratrio.

A román zenei élet rohamos fejlődésében és a zenei élet rendszerezésében elsőrangú szerepet töltött be a Román Zeneszerzők Társasága, amelynek tagjai között találjuk Bartók Bélát is. A társaság 1920-ban alakul meg George Enescu elnökletével. Célja a zeneszerzők működésének elősegítése, műveik előadása és kiadása, s kapcsolatteremtése külfölddel abból a célból, hogy a közönség megismerkedhessék műveikkel.

A Társaság 1923-ban nagy érdeklődés mellett tartotta meg első nyilvános hangversenyét. 1924-ben tizenkét hangversenyt ígért, de az érdeklődés oly nagy volt, hogy tizennégy estélyt kellett tartaniok. Az anyagi természetű nehézségek ellenére is megindítják a zeneművek kinyomtatását. Ugyanebben az évben megalakítják az új zene nemzetközi társaságának romániai fiókját. 1927-től az állam rendszeres anyagi támogatást nyújt a társaságnak, évi 200 ezer lejt, amelynek felét hangjegyek kinyomtatására kell fordítaniok. Azóta megalakították a népi zenegyűjtés osztályát és a gyűjtött anyag rendezve áll irattárunkban. 1930-ban klasszikus táncestélyt rendeztek nemzeti koreográfiával, román szerzők zenéjével, hogy a klasszikus román nemzeti tánc fejlődésének útjai megnyiljanak. 1928-ban megalakították a román zeneszerzők szerzői jogait védő irodát. Az első tíz esztendőben a Román Zeneszerzők Társasága hat szimfonikus és húsz kamaraestélyt tartott, amelyeken román és idegen zeneszerzők művei kerültek bemutatásra. A fiatal román zeneszerzők álma valóra vált: jó előadásban, hangversenyen hallhatták saját műveiknek bemutatóját. E hangversenyek keretén belül rendeztek 1924 okt. 20-án Bartók Béla szerzeményeiből egy estélyt, Bartók, Enescu, a Regina Maria vonósnégyes és Gh. Ciomac asszony közreműködésével. Bartókot az estélyen Brăiloiu meleg szavakkal üdvözölte, majd előadásra került az első vonósnégyes, kolindák és egyéb zongoradarabok Bartók előadásában, végül Enescu és Bartók előadta az egyik hegedü-zongora szonátát. A társaság kamarazeneestélyein még kétszer szerepelt Bartók neve, zongora-szonatináját játszották mind a kétszer. Külön estélyt szentelt a társaság Enescu műveitnek (1925. nov. 21.), melyen a mester második hegedü-zongora szonátáját maga játszotta Alessandrescuval; a műsoron szerepeltek még a Marotdalok és a zongoraszonáta. Az 1928. ápr. 1-i lengyel estélyen Gregor Fittelberg vezényelte a filharmóniai zenekart, a műsoron Rozycky, Chopin, Szymanovszky és Moniuszko művek állottak. A Debussy szobrának javára rendezett hangversenyen (1929. május 5) a zenekart Nonna Otescu vezényelte, a műsoron pedig Debussy következő művei állottak: Petite suite, Prelude á l'après-midi d'un faune, Peleas és Melisande I. felvonásának első jelenete, végül két Nocturno. 1930. május 4-én csehszlovák hangversenyt tartott a társaság Jirak (Prága) vezényletével Novak, Kricka, Jirak, Suk és Ostrcil műveiből. A többi estélyen a fiatal román szerzők műveit is bemutatták, ezek között a következő neveket találjuk: C. Dumitrescu (vonósnégyes), G. Stephănescu (Oktett), Ciuntu (Trió), Caravia

(Poema hegedűre és zongorára), Ghidionescu (zongoradarab), I. Vasilescu (vonósnégyes), Boicenco (vonósnégyes), I. Dumitrescu (vonósnégyes), Castrîşeanu (dalok) és Bohiciu (vonósnégyes).

A Román Zeneszerzők Társasága kiadásában szép, izléses kiállításban a következő művek jelentek meg: *Kiriac*: Hat népi dallam énekre és zongorára. *Borgovan*: Haiduceasca énekre és zongorára. *Cremer*: Dal énekre és zongorára. *Musicescu*: Liturgiai himnuszok vegyeskarra. Harminc népi dallam (A pályaművekből kiválasztva). *Kiriac—Brăiloiu*: Kilenc népdal énekre és zongorára. *Brăiloiu*: Négy népdal énekre és zongorára. *Negrea*: Sonatina zongorára. *Jora*: Három vegyeskar. *Enacovici*: Vonósnégyes. *Rogalschi*: Két román tánc zongorára négy kézre, fúvósokra. *Chirescu*: Három dobrogeai dal vegyeskarra. *Cucu*: „Haz de necaz”, vegyeskarra. *Drăgoi*: *Divertisment rustic* zenekarra. *P. Constantinescu*: Sonatina hegedűre és zongorára.

A Társaság kiadványainak képviselőivel a párizsi Durand et fils kiadókat bizta meg. A román zenei élet minden komoly megnyilatkozása a „Zeneszerzők Társaságá”-ból indul ki, melynek vezértitkára Brăiloiu Constantin.

*

A mai román zeneszerzést tapogatózás és keresés jellemzi. Az erős nemzeti érzéstől áthatott zeneszerzőket az a vágy tüzeli, hogy nemzeti muzsikát teremtsenek. Ennek a zenének kétségtelenül a népi dallamokban kell gyökeredznie. A nemzeti romantika nyilvánul meg abban, hogy a nyugati zenekultúrához kapcsolódnak, annak formai elemeit és összhangszíneit, zeneszerzőkészségét töltik meg román népi dallamokkal. Nyugati romantika a szerzeményeknek mindegyike, akár egyszerű neoprimitív-szerű a zeneszerző megnyilatkozása, mint a tehetséges Sabin Drăgoi műveiben észlelhető, aki valahogyan hozzá akar kapcsolódni Musicescuékhoz, akár a francia impresszionizmus hangzatszíneit érzi át újra veleszületett fajbéli adottságokkal, mint G. Enescu, akár a latin egyszerűséget, értelmet és tisztaságot keresi, mint Filip Lazăr, akár a lienáris ellenponthoz menekül és feszegeti a tonalitás határait, vagy tobzódik a ritmikai és összhangkülönlegességekben, mint M. Mihalovici. Valamennyi megtanulta és kifogástalanul alkalmazza a zeneszerzőművészet minden fogását, ismeri a mesterséget, jó felkészültséggel rendelkeznek, csak hogy a román népi dallamok származásuknál, szerkezetüknél, hangsoraik különös keleti jellegénél fogva nem bírják el a nyugaton szabott formát és kitermelt hangzatpompát. A nyugati zenei romantika kiélte magát. Wagnernél, Berlioznál, Mahlernél, R. Straussnál a zenekar a robbanásig nőtt és dagadt, Bruckner, Reger, Tanejev, Hindemit a régi polifon művészet és ellenpont tudomány csúcsteljesítményét jelenti. Debussynél a hangzatszínek az elképzelhető legpazarabb pompát érték el, Sztravinszkinél a ritmus az egeket hasítja, az összhangkészség pedig eljutott a tonalitás határáig. Nincsen tovább! A zenei romantika beleszédült a lehetetlenbe. A romantikus zene szakadék szélén áll, nem juthat tovább, mert túllendült a lehetőség határán. Más utakat kell keresnie és a zeneművészet majd talál is más utat, mert fejlődését nem lehet és nem szabad megállítani.

A romantikát akkor sem lehet tovább fejleszteni, ha a németek harmadik birodalma nem szentesíti Hindemitet és iskoláját, Weilt, Jarnachot, Schreckert, Schönberget és zenéjüket betegnek minősíti, és ha Szovjet-oroszország ezerszer is pálcát tör romantikusai: Tschaikowszky, Glasounov, Rimszki-Korszakow, Muszorgszki mellett. A művészetek haladnak a maguk útján, bármilyen legyen is a hivatalos irányítás. Az államnak segítenie kell a művészetet, de az irányításba való bármilyen beavatkozás csak időleges befolyású lehet. A művészetnek szabad levegőre van szüksége. Nem irányítható, mint a gazdasági élet, mert fejlődése ösztönös és nem kiszámított.

A román műzene csak úgy fog eljutni nemzeti jellegéhez és nemzetközi jelentőségéhez, ha a nyugati romantikával teljesen és véglegesen szakítani tud, s ha tudósai és művészei a népi dallamok jellegzetesen különleges alakját, hangsorát tisztázzák, kedélyét, ősi zamatját érezni fogják; ha ezt a pőrére vetkeztetett népi dallamot sajátos egyéni köntösbe fogják bujtatni; ha egy lángelme megteremti ennek a muzsikának saját nemzeti formáját és körülöleli az ősi dallamokból szervesen kikívánkozó hangzat-köntőssel; ha az így megtisztult népi dallamokat a nyugati zene fejlett eredményeivel szerencsésen összegyurják úgy, hogy a nyugati zenéből más ne maradjon, mint a tökéletes mesterségbeli készség. Ha majd valaki zenében ki tudja fejezni a faj különleges kedélyét, akkor a román műzene eljut legfontosabb állomásához: klasszicizmusához. Ahhoz viszont, hogy fejlődésében ide jusson, át kell esnie a nyugati műzene romantikus korának.

Az az iram, melyet a román műzene az utolsó évtizedekben fejlődése folyamán befutott, a legszebb reményekre jogosíthatja a felelős tényezőket.

Lakatos István.